

класом — ми непереможні. Ви сьогодні не просто вивчили математику, ви навчилися бути командою.

Для роботи з цеглинками LEGO:

— **Жовта цеглинка** — "Я сьогодні навчився...",
блакитна цеглинка — "Я дякую за...". Вежа з цеглинок у рюкзаку покаже, наскільки "високою" та міцною є наша спільна допомога.

— Заплющте очі на 5 секунд. Подякуйте своєму серцю за те, що воно добре, і своєму розуму — за те, що він гострий. Ви — неймовірні українці!

Дякую вам за урок!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скворцова С. О., Онопрієнко О. В. Математика : підруч. для 2 кл. закл. заг. серед. освіти. Харків : Вид-во «Ранок», 2025. 144 с.

2. Таблиця множення числа 2. Таблиця ділення на 2 : інтерактивна вправа. LearningApps. URL: <https://learningapps.org/view3000116>

3. Фізхвилинка для очей «Проведи птаха» : відеоматеріал. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kbys64MohLg>

Г. В. Сліпенко,

методист відділу освіти Жашківської міської ради
Черкаської області

СТАРТАПЕРКА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ: ОЛЕНА ПЧІЛКА

*Діти — це наш дорогий скарб,
се — наша надія, се — молода Україна.*

Олена Пчілка

Важливе місце в історії України, культури, кінця XIX початку XX століття посідає **Олена Пчілка** — аристократка української літератури, подвижниця українського націоналізму, організаторка жіночого руху. Людина нового світогляду, активна ідейниця видавничої справи, смілива редакторка провідних часописів та альманахів на українських теренах. Заклала фундамент для сучасного жіночого руху та націоналізму. Через її письменницьку діяльність та новаторські ініціативи ми відкриваємо для себе образ справжньої інтелектуалки, чия праця й досі вражає своєю масштабністю та актуальністю. Тому таке важливе значення має її діяльність для молодого покоління, адже постать Олени Пчілки є взірцем незламності та інтелектуальної свободи. Вивчення її спадщини в школі дозволяє сучасному учневі побачити не просто історичну постать, а живий приклад того, як поєднувати творчість із громадською активністю та твердою національною позицією. Через її досвід молоді вчиться бути ініціативною, розвивати власну культуру та не боятися бути новаторами у своїй справі, що є фундаментом для формування свідомого громадянина сучасної України.

У статті ми звернули увагу на **багатогранність життєвих сценаріїв Олени Пчілки — від її ролі як успішної менеджерки видавничих проєктів до активної громадської діячки**, що допоможе вчителю середньої школи використати цей матеріал в освітньому процесі. Зокрема, акцент на її новаторських методах виховання та популяризації української мови дозволить педагогам зробити уроки літератури чи історії більш динамічними. Представлені факти стануть підґрунтям для дискусій про лідерство, медіаграмотність та патріотизм, допомагаючи вчителю не просто подати суху біографію, а зацікавити учнів постаттю, яка була "тренсеттеркою" свого часу.

Справжнє ім'я **Олени Пчілки** - **Ольга Петрівна Драгоманова-Косач**, яка народилася 17 червня 1849 року в місті Гадячі Полтавської губернії.

Активна діяльність Олени Пчілки припадає на другу половину XIX — початок XX століть й була

частиною тих здобутків, що їх досягала, примножувала потужна когорта української інтелігенції цього періоду.

У час заборон української мови, а саме в рік прийняття Емського указу 1876 року було заборонено друк і завезення українських книжок, переклади, вистави й викладання в школі українською. Олен Пчілка взялася за переклад класики. Легко перекладала українською з німецької, данської, французької, польської, російської, вигадувала неологізми: завдяки Олені Пчілці, наприклад, маємо прикметники «палкий» і «променистий». У 1876 року в Парижі видала фундаментальну працю «Український народний орнамент»: 298 зразків вишивок, 31 таблиця візерунків, 23 візерунки для писанок [1].

У роботі представлені взірці нагрудних та наукавних орнаментів вишитих сорочок, зразки узорів на рушниках, нашійних стрічкових ґерданів та писанок з коментарями упорядниці.

Завдяки праці Олени Пчілки про самотутні українські народні орнаменти дізналися у всьому світі, а виданий альбом вважається першою систематизованою працею з дослідження українського народного мистецтва.

Познайомившись з активісткою жіночого руху на Галичині - Наталією Кобринською, беруться за упорядкування часопису. У червні 1887 року у Львові [4] упорядницькими, редакторськими й фінансовими зусиллями Наталії Кобринської та Олени Пчілки (з чоловіком Петром Косачем) вийшов друком часопис «Перший вінок». У передмові до альманаху Кобринська писала: «*Видаючи «Жіночий альманах» з самих жіночих праць, ми не гадаємо відчувуватися від мужчин на полі загальних стремлень і ізолювати жіноче питання від інших суспільних задач. Ми лиш переконані, що ніхто ліпше від нас самих не зможе знати про наші терпіння, недостатки і вимоги, що ми повинні старатися ближче об'яснити наше положення в суспільстві»* [3].

До створення «Першого вінка» було залучено 17 авторок (11 із Галичини й 6 із Наддніпрянської України): Ганну Барвінок, Олену Грицай, Дніпрову Чайку,

Уляну Кравченко, Анну Павлик, Климентину Попович, Михайлину Рошкевич, Людмилу Старицьку, Ольгу Франко, Олесю Бажанську тощо.

Основними творами видання стали «Товаришки» Олени Пчілки та «Пані Шумінська» Наталії Кобринської, поема «Русалка» й кілька поезій Лесі Українки. Крім художніх творів, в альманасі було опубліковано матеріали Кобринської про становище жінки, зокрема «Руське жіноцтво в Галичині в наших часах», «Замужня жінка середньої верстви», «Про рух жіночий в новітніх часах». Софія Окуневська — двоюрідна сестра Кобринської — під псевдонімом Єрина *** подала розвідку «Родина неволя жінок в піснях та обрядах весільних». А Ольга Франко — матеріал про карпатських бойків та їхнє родинне життя [3].

Як будь-яке перше у своєму роді явище, альманах викликав різні відгуки у критиці. Але це не зупиняло Наталію Кобринську: «...не радість, ні втіха, ні гра пуста була поводом його видання, а загадали ми без упереджень і здогадки діткнулися найглибших ран, заданих жіноцтву нашим порядком суспільним. хто бажає, щоб жінка ніколи не виростала з дитинства, вічно крилася в слимачій шкаралупці і носилася лиш усюди з своєю хаткою, — той нехай не допускає до її рук наш «Альманах», бо ми його зложили для дозрілих уміом і переконанням одиниць, котрі без небезпеченства можуть дивитися в світ правди і дійсного життя» [3].

Вихід у світ альманаху «Перший вінок» це була заявка на право жінок говорити власним голосом, займатися власною діяльністю.

Наприкінці 1890-х родина Косачів перебралася до Києва. Тут Олена Пчілка очолила літвідділ «Київського літературно-артистичного товариства» [6].

У 1905 році в Полтаві почав виходити журнал-тижневик «Рідний край» [4]. Цей журнал був необхідним у період національно-визвольного руху початку XX століття.

На запрошення фундатора журналу «Рідний край» М. Дмитрієва Олена Пчілка сама без родини у 1906 році переїхала до Полтави [4], щоб долучитися до редакційної колегії. До складу редакції видання входили М. Дмитрієв, П. Рудченко, С. Черкасенко, Г. Шерстюк. З березня 1907 року редакторство бере на себе Олена Пчілка [4]. У травні 1907 року припинено видання «Рідного краю», й перенесено до Києва [4].

1907 року в Києві Олена Пчілка організовує й самотужки видає часопис «Рідний край», а за два роки — ще й додаток до нього, журнал для дітей «Молода Україна» [2], який видаватиме до 1914 року [4].

Унікальність цього часопису в тому, що його, поперше, в тому що це був перший і єдиний у тодішній Російській імперії дитячий журнал українською мовою.

Письменниця видавала журнал власним коштом, власними силами, бо не мала можливості оплачувати працю співробітників, і була у київській квартирі Косачів, нині це вулиця Саксаганського, 97, де знаходиться Музей Лесі Українки. Щомісячний номер складався з 32 сторінок у половинку формату А4, папір — подібний до газетного, нечисленні ілюстрації — чорно-білі. Проте звертав на себе увагу промовистим оформленням: обкладинку обрамлювала широка смуга українського народного орнаменту, що несла в собі дух маніфесту.

В журналі частинами друкувались твори світової класики — Дж. Свіфта, Кіплінга, Діккенса, які перекладали українською Олена Пчілка та її донька Ольга Косач-Кривинюк [2]. Також вмішувались поради, які можуть допомогти у навчанні, історії, спрямовані на виховання моральних цінностей і чеснот. Також традиційним був розділ «Світознання» із захоплюючими змістовними розповідями про навколишній світ, А ще — зразки фольклору: ігри, пісеньки, загадки, прислів'я, тощо. Також — українські народні казки — «Казка про котика і півника», «Пан

Коцький», «Солом'яний бичок», «Журавель та чапля» та інші, які Олена Пчілка підписувала псевдонімом «Бабуся» [8]. У часописі була й рубрика присвячена представникам української культури — Тараса Шевченка, Миколу Лисенка, Михайла Старицького, Бориса Грінченка.

Олена Пчілка переживала фінансові труднощі, брак коштів на видання журналу. У листі до історика Дмитра Яворницького вона пише: «Може, Ви якого мецената, чи меценатку знайдете, хоч для «Молодої України»?.. Становище-ж моє дуже трудне, бо не стоїть за мною ніяка партія і ніякі меценати. Поки ще жив чоловік мій, то «в хвилину трудную» виручав не хто, як він <...> Мені не багато й треба. Не про бариші думаю, а щоб тільки стало оплатити друкарню. За свій труд і життя в Києві не лічу нічого. <...> Пошукайте мені поміч!» [8]. Видавничу вестиме й перемовини з Полтавським дворянським банком про субсидію під заставу власної родової землі.

1914 рік. Початок Першої світової війни. Журнал «Молода Україна» закрито. Російська влада закрила всі українські видання. Скінчився короткий період свободи українського слова.

8 травня 1917 року [6] в рідному Гадячі Олена Пчілка стає редактором «Газети Гадяцького земства».

«Газета Гадяцького Земства» видавалась у місті Гадячі Гадяцького повіту Полтавської губернії в період з 01 січня 1906-го до грудня 1918 року і з вересня до листопада 1919 року. Засновником газети була Гадяцька повітова земська управа. Газета, як правило, виходила 2–3 рази на тиждень обсягом 4 сторінки, у форматі сучасної районної газети [6].

З призначенням на посаду редакторки О. Пчілки «Газета Гадяцького земства» змінила свою назву на «Рідний край» Газета Гадяцького земства та стала друкуватись виключно українською мовою.

«Газета Гадяцького земства» була такою самою, як будь-яка повітова газета тих часів, що друкувала на своїх шпальтах інформацію місцевого значення, журнали засідань повітових земських зборів, рекламу. Тому за змістом опублікованої інформації не відрізнялась від інших подібних видань.

З приходом Олени Пчілки газета спрямувала вектор подачі інформації у бік популяризації України як держави, приділяючи особливу увагу національній українській ідентичності [6].

Газета масштабувала свою роботу: публікація художніх творів, висвітлення діяльності місцевої «Просвіти», інформування про вистави народного театру.

Свою увагу газета звертала й на загальнодержавні події. На її шпальтах публікувались тексти Універсалів Центральної Ради, міжнародних договорів, інформація з фронтів. Не оминались увагою питання освіти, церкви, культури.

У період з грудня 1918-го до серпня 1919 року, коли Полтавщину захопили більшовики, газета не виходила, а з листопада 1919-го була остаточно ліквідована радянською владою.

Уже в 1920 році, коли все тремтіло з жаху перед нелюдським терором ЧК, більшовицької катівні, Олена Пчілка в Гадячі на конференціях та публічних виступах критикує дії окупаційної влади й закликає селян до рішучої боротьби проти більшовиків. Після цього Олену Пчілку арештували, а коли великими зусиллями вдалося її з ЧЕКА вирвати, вона мусила переїхати з Гадяча в Могилів-Подільський до дочки Ізидори [].

Наприкінці 1921 року Олені Пчілці дозволили повернутися до Києва, де вона з 1924 року працює в комісіях Академії Наук, в 1925 році її обирають членом-кореспондентом АН України [].

У липні 1929 року почалися масові арешти у справі «Спілки визволення України». Невдовзі у

Харкові, тодішній столиці УСРР, радянська влада організувала один з наймасштабніших процесів, де на лаві підсудних опинилися визначні представники української інтелігенції [7].

Десятки друзів, знайомих Олени Пчілки по національній боротьбі були тоді арештовані. Державне політичне управління (ДПУ), що прийшло на місце Надзвичайній комісії, не могло оминати Олену Пчілку. До неї приходять із ордером на арешт, але письменниця лежить, уже прикута тяжкою хворобою до ліжка — і арешт не вдався. Хвороба протримала Олену Пчілку в ліжку аж до 4 жовтня 1930 року, коли незламний дух цієї жінки залишив немичне тіло [6].

Отже, Олена Пчілка — Ольга Петрівна Драгоманова-Косач присвятила все своє життя просвітницькій діяльності. Допомогала своєму народові знаходити, розвивати та зберігати національні духовні та культурні спадки. Свої зусилля спрямовувала на видання своїх художніх творів, праць колег та соратників, видання якісних та інформаційно наповнених альманахів, часописів, газет.

Для більш ґрунтовного ознайомлення із життям і просвітницькою діяльністю Олени Петрівни можна скористатися віртуальною дошкою «Видавнича справа Олени Пчілки», де зібрані корисні покликання на альманахи, газети та періодику, що видавалися під редакцією Олени Пчілки. Деталі за покликанням: <https://padlet.com/slipenkoganna/padlet-dcprprx4l8644jf8>

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеева В. Як Олена Пчілка ввела моду на вишиванки і українську мову. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/blogs-49007856>
2. Косьянчук І. «Молода Україна»: попередник «Барвінка». URL: <https://poglyad.tv/moloda-ukrayina-poperednyk-barvinka-article>
3. Мочарник І. Наталія Кобринська — за духом часу й українського жіночого руху. URL: <https://chytomo.com/nataliia-kobrynska-za-dukhom-chasu-j-ukrainskoho-zhinochoho-rukhu/>
4. Новаківська Л. Подвижництво Олени Пчілки на видавничій ниві. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/13210/1>
5. Новіков О. Репринтне видання «Газета Гадяцького земства, 1906-1919 рр.». URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2023/06/1/162754/>
6. Чернов А. Зірка українського відродження. URL: <https://day.kyiv.ua/article/istoriya-i-ya/zirka-ukrayinskoho-vidrozhennya>
7. Шурхало Д. «Опера СБУ, музика ГПУ»: як чекісти ламали українську інтелігенцію. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/proces-svu-nkvd-proty-intelighentsiji/30077646.html>
8. Щукіна І. «Будемо розмовляти по українському»: як Олена Пчілка видавала єдиний український дитячий журнал у Російській імперії. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/3476/164/134798/>

А. В. Василенко,

учитель початкових класів Черкаської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів №20 Черкаської міської ради Черкаської області

ПРАЦЮЄМО З ТЕКСТОМ

РОЗРОБКА КОНСПЕКТУ УРОКУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЧИТАННЯ ДЛЯ 4 КЛАСУ ЗА МОДЕЛЬНОЮ ПРОГРАМОЮ Р.Б. ШИЯНА

Тема. Михайло Слабошпицький «Що ж буде з Костиком?». **Робота з текстом.**

Мета: ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом Михайла Слабошпицького і його твором «Що ж буде з Костиком?». Вчити за заголовком визначати зміст твору.

Розвивати мовлення, уяву, вміння робити висновки. Виховувати пізнавальні інтереси, бажання читати дитячу літературу.

Обладнання: підручник, таблиці, малюнки, буклет, географічні карти України, Європи.

Перебіг уроку

І. Організація учнів до роботи.

Учитель. Розпочинаємо урок української мови та читання.

*Стали дітки всі рівненько,
Посміхнулися гарненько,
настрій на урок взяли
й працювати почали.*

На уроці ми повинні читати швидко та виразно, вчитися майстерно говорити українською державною мовою, збагачувати свій словник мовними перлинками та крилатими фразами, відпрацьовувати правильну дикцію, вивчаючи нові скоромовки.

ІІ. Актуалізація опорних знань.

Учитель.

А скоромовка у нас сьогодні буде про собаку.

- У кого з вас є вдома собака?
- Якої породи улюбленець??
- Щоб дізнатися породу собака, яка згадується в нашій скоромовці, ви повинні розгадати головоломку. Це кросенс (сміслові перехрестя).

